

Коли вже говорити про день святого Валентина, гріх не згадати найславетніші love-stories, на згадку про які лишилися нам не тільки любовні листи, легенди і вірші, а й пам'ятки цілком матеріальні: прекрасні сади, розкішні палаци і навіть... цілі міста.

Садина у Верхівні — гніздечко закоханих Бальзака і пані Ганської.

Бальзак — Ганська

«Північна зоря»
славетного француза

«Я побачив маленький Лувр, грецьку святиню, позолочену призахідним сонцем, що височило над долиною...», — напише Бальзак про свої перші відвідини маєтку у Верхівні на Поліссі, де мешкала його омріяна «Північна зоря» — Евеліна Ганська. Через довгі 15 років, які тривав їхній роман, доля нарешті привела знавця людських пристрастей в Україну, де він знайшов найзатишнішу гавань у своєму житті.

Як могли віднайти одне одного в білому світі прославленій французький письменник і заміжня польська поміщиця з далекої України? А точнісінько так, як сьогодні знайомляться через Інтернет. Щоб розважитися, 32-річна пані Ганська, освічена і розумна жінка, 1832 року відправляє на ім'я Бальзака кілька листів, підписаних: «Іноземка» (тепер це б називалося «нік»). Листи зачаровують письменника своєю нетривіальністю, легкістю стилю та чудовою французькою. Замість сучасного «підтвердження про доставку повідомлення», він дає зашифроване оголошення в газеті «Котідьєн». Попереду — заочна закоханість, нескінченне листування, кілька коротких ризикованих побачень (адже Евеліна заміжня) у Швейцарії та Парижі з багаторічними перервами. І все ж роман тривав. Злі язика казали, що Бальзака, який усе життя потерпав від кредиторів, приваблювали статки Евеліни, а вона просто хотіла «погрітись» у променях його слави. Та все ж таки вони кохали одне одного і заслужили свої щасливі кілька років спільного життя, що стало можливим після смерті старо-

го Ганського. 14 березня 1850 року в бердичівському костелі святої Варвари для вже не молодих молодят (їм по п'ятдесят) пролунали довгоочікувані шлюбні дзвони...

На той час уже три роки вони жили разом у палаці Ганської у Верхівні (тепер це Ружинський район Житомирщини). І письменник почувався щасливим — нарешті злидні були позаду. «Я працюю тут, як у Парижі. У мене розкішні апартаменти: салон, кабінет і спальня; кабінет із рожевого штучного мармуру, з каміном, чудовими килимами та зручними меблями... Краєвид відкривається переді мною на всі боки», — пише він у листі до рідних. Дотепер зберіг свою імпазантність великий ампірний палац із колонадою та античними барельєфами на аттику. До величезного старовинного парку виходять скляні двері й вікна гарної бальної зали, теж оздоблені барельєфами. По обидва боки від будівлі — одноповерхові флігелі, в одному з яких колись була кухня, сполучена з палацом підземним ходом. Збереглися в садибі й каплиця — усипальня Ганських, і романтичний парковий місток, і старе дерево з двома переплетеними, наче людські долі, стовбурами.

Сьогодні в садибі міститься агротехнічний коледж, колектив якого активно опікується літературно-меморіальним музеєм Оноре де Бальзака. У трьох меморіальних кімнатах можна побачити ті самі рожеві стіни й камін, що про них він писав у згаданому листі. Там же — письменниковий стіл, за яким були написані «Мачуха», «Жіночий характер», «Зворотній бік сучасної історії». Поруч — фортепіано, клавш якого торкалися пальці Евеліни...

Мазепа і дуб, під яким, можливо, амур прострелив гетьману серце. Дерево досі росте в Диканьці, а ось садиби Кочубеїв там давно немає.

Мазепа — Мотря

Старий і юнка

У художній та історичній літературі вже майже три століття точаться суперечки навколо історії кохання Мазепа та Мотрі, доньки генерального судді Василя Кочубея.

Гетьманові було за 60, коли він закохався в юну Мотрю, а вона відповіла йому взаємністю. Свідками їхніх побачень були батуринський будинок Кочубеїв (зараз там розташовується музей історико-культурного заповідника «Гетьманська столиця»), а може, вікові дуби-велетні у Диканьці, ще одному колишньому маєтку багатого роду.

Батьки не хотіли й чути про одруження — не кажучи вже про різницю у віці, Мазепа був хрещеним батьком Мотрі, а такі шлюби православна церква суворо забороняла. Коли Мотря, не витримавши, втекла в дім до ко-

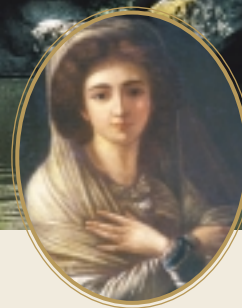
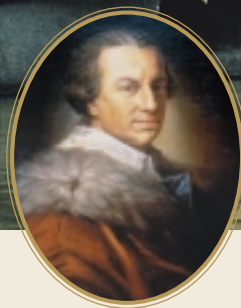

Географії кохання

У «Софіївці» й нині модно одружуватись.

ханого, він повернув її батькам, щоб запобігти відвертому конфлікту. Але вдягати вже нічого не можна: Мотрю ганьбить матір, дівчина проклинає батьків, а ті шукають нагоди помститися «паскудникові». Врешті відбуваються відомі події — Кочубей заходиться писати на Мазепу доноси Петрові I та розплачується за його недовіру власною головою в буквальному сенсі цього слова (якщо подумати, то роль тестя, але живого, була все-таки ліпшим варіантом).

Мазепу одні джерела трактують як підступного звабника, інші — як щирого закоханого. Як би там не було, але, напевно, не став би старий хитрий гетьман навмисно зв'язуватись з похресницею-«малолеткою», знаючи, що це може призвести до неконтрольованих наслідків для його політичної кар'єри. Не став би... якби не закохався без тями? Підтверджують цю версію збережені в архівах листи до Мотрі, сповнені щирої ніжності, що ніяк не пасують до образу підступного донжуана: *«Моє серце кохане! Сама знаєш, як я сердечне, шалене люблю В[ашу]. М[илість].; іще нікого на світі не любив так. Моє б тее щастя і радість [було], щоб нехай їхала та жила у мене; тільки ж я уважав, який кінець з того може бути, а головнo при такій злості і зайлості твоїх родичів. Прошу, моя любонько, не відмінйся ні в чім, як уже не поєднократ слово своє і рученьку дала-ось; а я взаємне, поки жив буду, тебе не забуду».*

Потоцький — Софія Сувеніри для коханої

«Він для неї гори переверне». Це якраз про Софію — певно, єдину жінку в українській історії, заради якої чоловіки ладні були не те що землю рити — ландшафти змінювати. Щось таке було у прекрасній грекині, що «сильні світу цього» завжди штабелями склалися біля її ніжок. Польський і пруський король, австрійський імператор, Людовік XVIII та Карл X — непогане коло знайомих для дочки бідного торговця, яку колись купив за безцінь у Константинополі польський посол. Розумниця і красуня Софія змогла перетворитися з рабині на світську левицю, здатну впливати на європейську політику. Ціною за її схильність стала незалежність Польщі — так «розрахувався» закоханий граф Станіслав Фелікс Потоцький, підписавши акт конфедерації. Історики переконані, що Софія звабила графа за таємним дорученням генерала-фельдмаршала Потьомкіна, свого давнього покровителя і коханця. Раніше він за титул і посаду викупив Софію у її чоловіка. Результатом цього зв'язку стало виникнення міста Миколаєва. Тогочасні видання писали: «Одне її слово, і на диких берегах Іугулу явилось місто, на місці бідних рибальських хиж — величезні палати... Одне її слово, і чарівна рука мистецтва вбрала голі скелі... пишними садами». В подарунок від князя Софія отримала Массандру, маєтки в Симеїзі та Місхо-

рі... В Одесі Софія збудувала розкішний палац із підземеллями, де масони проводили свої таємні збори. Тепер там знаходиться Одеський художній музей.

На Вінниччині, в Тульчині зберігся палац Потоцького — все, що лишилося від колишнього «Подільського Версалю». Сюди, у свою по-королівському облаштовану резиденцію, він привіз Софію після одруження. Але цього замало — і для коханої граф, прозваний Щенним (Щасливим), створює в Умані грандіозний парк з унікальною системою гідротехнічних споруд. Енциклопедія Брокгауза і Єфрона повідомляла, що «Софіївка» входила до четвірки найгарніших парків світу поруч із Версальським у Парижі, «Сан-Сусі» у Потсдамі та «Боболи» у Флоренції.

А примхлива красуня, хоч і народила Потоцькому купу дітей, у 35 років примудрилася зрадити чоловікові... з його 22-річним сином від попереднього шлюбу. Кажуть, граф на смертному одрі так і не пробачив зради й не впустив до себе Софії, хоча вона три дні поспіль стояла під дверима на колінах.

Для закоханих в історію:
www.sofiyivka.org.ua ■

Олена КРУШИНЬСКА
Фото Юрія БУСЛЕНКА,
Сергія ГОРОБЦЯ,
Олени КРУШИНЬСЬКОЇ,
Сергія СУБОТИ

